

ІННОВАЦІЙНІ ШЛЯХИ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СУСПІЛЬНИХ БЛАГ

*В.А. Чердниченко, к.е.н., доцент
доцент кафедри економічних систем і управління
інноваційним розвитком
Одеський національний політехнічний університет*

Формування теоретичних основ розуміння природи суспільних благ пов'язано з іменами таких вчених як Е. Бем-Баверк, Дж.Б'юкенен, Дж. М. Кейнс, Р. Круз, Т. Мальтус, А.Маршалл, К.Маркс, Дж.Ст. Міль, М. Олсон, А. Пігу, У. Петті, Д.Рікардо, Ж.-Б.Сей, А. Сміт, Й. Шумпетер. Різні теоретичні та практичні аспекти, що пов'язані з виробництвом суспільних благ, визначенням попиту на них, успішно досліджувалися такими відомими українськими економістами як В. Базелевич, В. Геєць, О. Длугопольський, І.Луніна, І. Малий, Ц. Огонь, М. Чумаченко.

А.Маршалл, хоча і не сформулював поняття суспільного блага, проте першим виявив наявність таких складових національного багатства, які не є приватною власністю, але становлять основу добробуту країни [1, С.117]. Для життєдіяльності суспільства необхідні деякі товари і послуги, які не характеризуються виключністю у праві користування та конкурентністю у споживанні, тобто доступ до користування та споживання цих товарів і послуг неможливо або надто складно обмежити. Товари та послуги, які характеризуються невиключністю у праві користування та неконкурентністю у споживанні, дістали назву «чисті суспільні блага».

Бізнесмени ніколи не будуть зацікавлені у виробництві продукту, щодо якого існує небезпека несплати його вартості. Таким чином, якщо не з'явиться спонсор-добродій, за ринкових умов чисті суспільні блага ніколи не будуть створюватися [2, С. 45]. А.Пігу визначив основні відмінності між чистими суспільними і чистими приватними продуктами і дійшов висновку, що уряд повинен самостійно за рахунок податків або державних субсидій «спрямовувати ресурси на здійснення

заходів, від яких бізнес за інших рівних умов тримався би подалі» [3, С. 96].

Крім чистих суспільних благ існують інші блага, які характеризуються або невиключністю у праві користування та конкурентністю у споживанні, або, навпаки, – виключністю у праві користування та неконкурентністю у споживанні. Такі блага називаються «змішаними». До змішаних невиключних конкурентних благ належать, наприклад, громадські парки або такі обмежені спільні ресурси як ліси, запаси риби, тощо.

За умов вільного ринку може настати швидке вичерпання обмежених природних ресурсів. У цьому випадку ціна також відіграватиме свою роль: чим рідкіснішим буде ресурс і тим буде вищою ціна, яку споживачі готові платити за нього. Вища ж ціна спонукатиме бізнес добувати більше цього ресурсу для збільшення прибутків, що лише прискорюватиме вичерпання його запасу. З метою недопущення такого перебігу подій, держава може втручатися у функціонування ринку через встановлення обмежень на використання чи добування певного ресурсу, запровадження обов'язкових зборів, які будуть спрямовані на його відновлення, коли це можливе, а у випадках крайньої необхідності, також, через запровадження заборони на його використання. У такий спосіб держава може дбати про збереження обмежених ресурсів.

Останньою категорією суспільних благ є змішані виключні неконкурентні блага. До них можна віднести школи, дороги, мости, медичні заклади, масові щеплення населення проти грипу, кабельне телебачення, тощо. Головна проблема, що існує з цією категорією благ, пов'язана з визначенням ціни за ці блага. Не кожний споживач зможе чітко назвати ту ціну, яку він готовий сплатити за споживання цього блага. Ціна, яку призначатиме виробник цих благ, може бути абсолютно неадекватною та не відповідати оцінкам споживачів. Необхідно зазначити, що виключні неконкурентні блага можуть успішно надаватися як державними, так і приватними структурами [4, С. 86]. Однак, зважаючи на значний позитивний зовнішній ефект цих благ, держава для забезпечення їх надання всьому населенню може

вдаватися до субсидіювання виробників таких благ, у такий спосіб впливаючи на доступність їх ціни для всіх споживачів.

На думку М. Олсона однорідність уподобань групи суб'єктів (осіб) може спричинити створення організації, діяльність якої може регулюватися формальними і неформальними правилами і скерована на виробництво суспільних благ [5]. Яскравим прикладом цього явища є волонтерська діяльність, що може відбуватися як у рамках формальних організацій, так і у вигляді стихійних та наполовину стихійних рухів. Географічні межі такої діяльності, направленість, кількість залучених осіб можуть бути різними.

Ринкові процеси, що розгортаються в Україні, завжди будуть відрізнятися від процесів, що відбуваються в інших країнах [6]. Своєчасне врахування українського менталітету, збереження позитивних історичних традицій господарювання, точні оцінки варіантів економічної поведінки не абстрактних виробників і споживачів, а сучасних громадян України є обов'язковими вимогами, без урахування яких держава не зможе налагодити ефективне функціонування й регулювання економіки.

Список використаних джерел

1. Маршал А. Принципы экономической науки. – М.: Прогресс, 1993. – Т.1. – 415 с.
2. Гэлбрейт Дж.К. Экономические теории и цели общества. – М.: Прогресс, 1979. – 406 с.
3. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. – М.: Прогресс, 1985. – Т.1. – 512 с.
4. Свобода, равенство и эгалитаризм. Глава 5 из книги М. Фридмана и Р.Фридмана «Властители своей судьбы» // Фридман и Хайек О свободе. Репринтное издание. – Минск: Референдум, 1990. – С.71-105.
5. Олсон М. Логіка колективної дії. Суспільні блага і теорія групи. – Київ: Лібра, 2004. – 271 с.
6. Забарна Е.М. До питання формування правових та фінансових передумов самоуправління регіонів та територіальних громад / Е.М. Забарна, В.А. Чередниченко // Економічний форум. Наук. ж-л. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2018. – №1. – С. 62-67.